

UTELIAANA SEKSUAALISUUDESTA

TIETOVIHKO

TAVALLINEN JA HUOLESTUTTAVA KÄYTÖS
ALLE KOULUIKÄISILLÄ LAPSILLA.

SISÄLLYS

1. UTELIAANA SEKSUAALISUUDESTA 3

Lapsen luonnollinen kiinnostus ympäröivää maailmaa kohtaan4

Pienen lapsen seksuaalisuus, millaista se on?5

Kulttuuri, jossa elämme6

Ikätasoinen seksuaalikasvatus eli kehotunnekasvatus8

On hyvä tietää, mikä on tavallista ja mikä harvinaista käyttäytymistä10

2. MITÄ TIEDETÄÄN LAPSEN SEKSUAALISUUDESTA 12

Tutkimustietoa 13

Luonnollinen ja tavallinen käyttäytyminen, 0-4-vuotiaat 16

Luonnollinen ja tavallinen käyttäytyminen, 5-7-vuotiaat18

Milloin kysyä neuvoa ja ohjata lapsi avun piiriin? 21

Käyttäytyminen, joka viittaa oireiluun 24

3. OPETELLAAN PUHUMAAN SEKSUAALISUUDESTA 26

Miten toimia kun lapsen käyttäytyminen huolestuttaa27

Miten lapsen kanssa voi selvittää tilannetta 29

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäily..... 31

1. UTELIAANA SEKSUAALISUUDESTA

LAPSEN LUONNOLLINEN KIINNOSTUS YMPÄRÖIVÄÄ MAAILMAA KOHTAAN

Lapset ovat mahtavia. Heidän välittömyytensä ja luonnollinen kiinnostuksensa ympäröivää maailmaa, toisia ja itseään kohtaan, on ihailtavaa.

Lasten kiinnostus kohdistuu myös seksuaalisuuteen.

Lapset ovat yksilöitä ja joitakin heistä seksuaalisuuteen liittyvät asiat kiinnostavat enemmän kuin toisia.

Seksuaalinen kehitys tapahtuu kuitenkin jokaisella lapsella. Aikuisten on hyvä tietää siitä jotain, jotta he voivat tukea ja suojata sitä.

Jo varsin pienenä lapsi usein hahmottaa, että kyseessä on jotain hyvin kiinnostavaa ja toisaalta sellaista, jota ei aikuisten mielestä pidä tehdä kaikkialla.

Seksuaalisuus on tärkeä kehityksen osa-alue koko elinkaaren ajan ja on tiiviisti yhteydessä muuhun kehitykseen, kuten minäkuvan, itsetunnon ja identiteetin rakentumiseen.

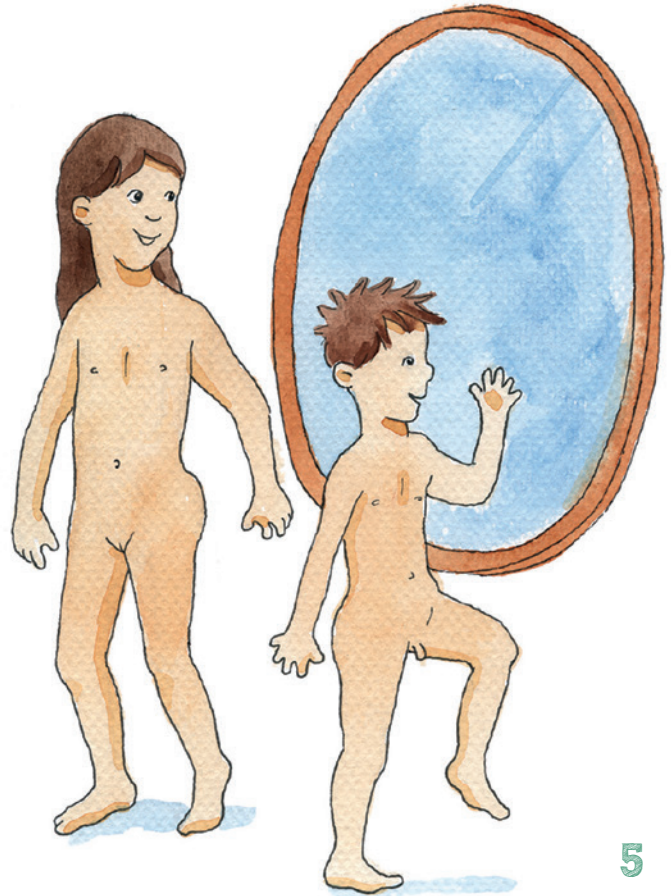
PIENEN LAPSEN SEKSUAALISUUS, MILLAISTA SE ON?

Se on käytöstapojen, sosiaalisten sääntöjen ja omien oikeuksien opettelua.

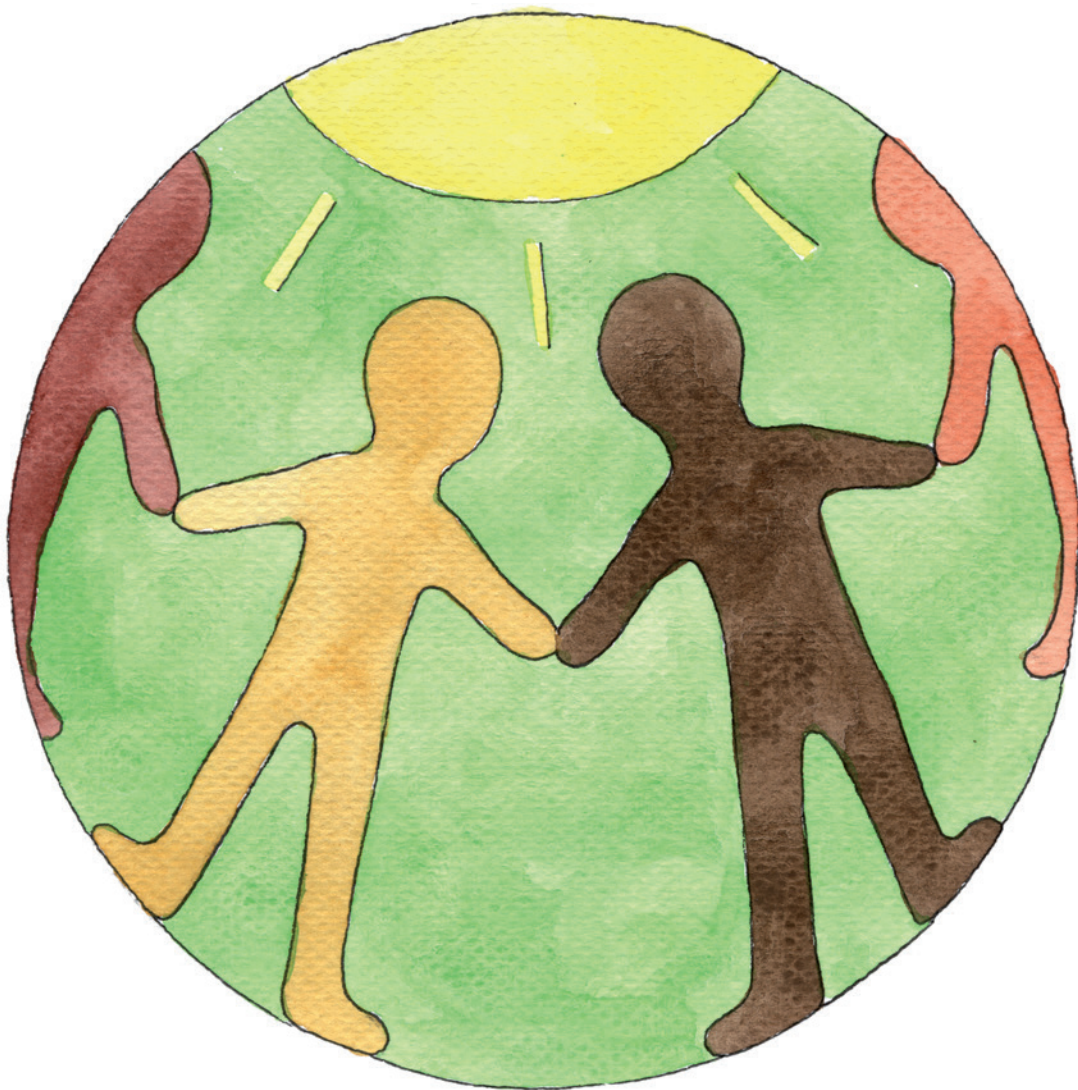
Alle kouluikäisen lapsen seksuaalisuus on uteliasta, iloista, tutkiskelevaa, avointa.

Lapsen seksuaalisuus on erilaista kuin aikuisen:

- Se on oman ja toisen kehon ihmettelyä sekä kehon rajojen opettelemista.
- Se on kosketukseen ja mielihyvän kokemukseen tutustumista.
- Se on voimakkaiden tunteiden ja niiden säätelyn harjoittelua.
- Se on käytöstapojen, sosiaalisten sääntöjen ja omien oikeuksien opettelua.
- Se on kehonhallinnan ja huolenpidon omaksumista.
- Se on uusien asioiden ymmärtämistä.

KULTTUURI, JOSSA ELÄMME

Lapset omaksuvat kotoa ja muusta ympäristöstä asenteita, arvoja, käyttäytymistä ja tunteita liittyen seksuaalisuuteen.

Lasten kotoaan saamassa seksuaalikasvatuksessa on vaihtelua.

Eroja näkyy muun muassa siinä:

- Mitä nimiä sukupuolielimistä käytetään.
- Puhutaanko sukupuolielimistä.
- Miten alastomuuteen suhtaudutaan.
- Millä tavalla muita kosketetaan.
- Onko kylpeminen tai nukkuminen perheen kesken tavallista vai ei.

Eri kulttuurien ja uskontojen välillä on eroja suhtautumisessa ja asenteissa seksuaalisuutta kohtaan.

Eroja näkyy muun muassa siinä:

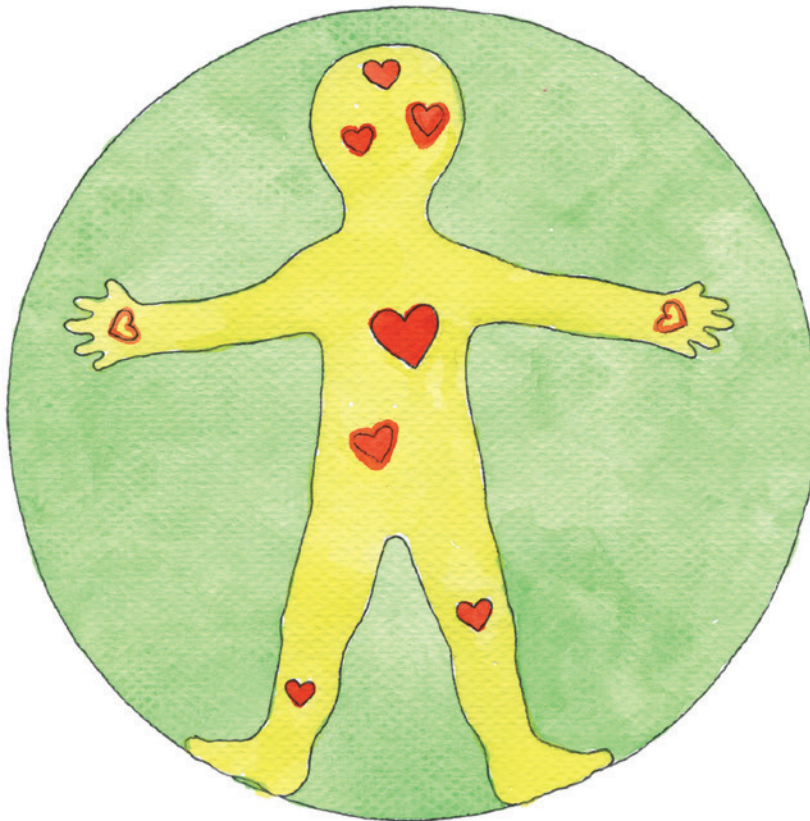
- Miten tyttönä tai poikana on sopivaa ja saa olla, miten sukupuolen moninaisuuteen suhtaudutaan.
- Miten lapsen uteliaisuutta kehoa ja seksuaalisuutta kohtaan arvioidaan.
- Miten vähemmistöihin asennoidutaan.
- Miten alastomuuteen suhtaudutaan.
- Onko sukupuolielimillä nimiä.
- Annetaanko seksuaalikasvatusta.

IKÄTASOINEN SEKSUAALIKASVATUS ELI KEHOTUNNEKASVATUS

Kehotunnekasvatus on myönteisen minäkuvan vahvistamista, tunne- ja turvataitoja sekä ikätasoisista seksuaaliterveystietoa.

Lasten kanssa työskentelevillä aikuisilla on työssään oiva tilaisuus osallistua lasten kehotunnekasvatukseen ja sitä kautta tukea tätä tärkeää kehityksen osa-aluetta.

Seksuaalista kehitystä voi suojata ja tukea vuorovaikutuksessa lapsen kanssa hyvin arkisin keinoin:

- Suhtautumalla kannustavasti ja hyväksyvästi lapseen.
- Puhumalla itsestä, lapsesta ja toisista kunnioittavasti.
- Tarjoamalla lapselle syliä ja turvaa, sanoittamalla lapsen tunnetiloja.
- Kuuntelemalla ja keskustelemalla ikäkauteen liittyvistä asioista lapsen kanssa.
- Tukemalla lapsen luontaista uteliaisuutta ja leikkiä, hyväksymällä lapsen kiinnostus myös seksuaaliasioita kohtaan.
- Opettamalla turvataitoja ja moninaisuuden hyväksymistä.
- Puhumalla sukupuolielimistä niiden oikeilla nimityksillä, kuten muistakin kehon osista.
- Opettamalla taitoa tunnistaa myönteinen ja kielteinen läheisyys tai kosketus.
- Tukemalla lasta asennoitumaan myönteisesti omaan kehoonsa.
- Näyttämällä esimerkkiä asenteesta, että kaikki ovat tasavertaisia ja arvokkaita.
- Opettamalla itsestä huolehtimisen taitoja.
- Kannustamalla lasta puhumaan avoimesti huolistaan, peloistaan ja kokemuksistaan.
- Kuuntelemalla avoimesti, johdattelematta, mitä lapsi kertoo.
- Ottamalla lapsen huolet vakavasti.

ON HYVÄ TIETÄÄ, MIKÄ ON TAVALLISTA JA MIKÄ HARVINAISTA KÄYTTÄYTYMISTÄ

Lapsen käyttäytyessä seksuaalissävyytteisesti voi olla vaikea hahmottaa, milloin kysymyksessä on normaali, tavanomainen käytös ja milloin taas on kyse oireilusta.

Kun lapsella on huoli, stressi tai hätä, joka aiheuttaa oireilua, lapsi tarvitsee apua.

Perehdyttäessä riittävästi lapsen seksuaaliseen kehitykseen, on helpompi arvioida tilannetta yksittäisen lapsen kohdalla.

Lapsen seksuaalisuus voi herättää aikuisissa monenlaisia tunteita riippuen muun muassa itse koetusta seksuaalikasvatuksesta.

Lapsilla on tänä päivänä enemmän tietoa seksuaaliasioista kuin edellisillä sukupolvilla mm. internetin ja muiden medioiden kautta.

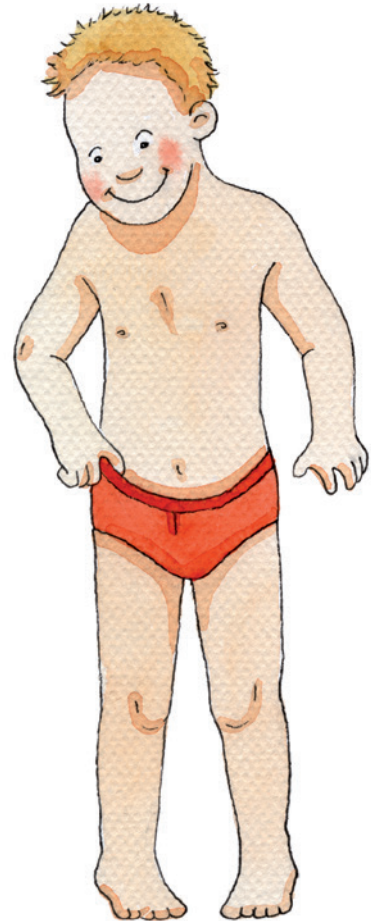
Lapset kuulevat ja omaksuvat myös herkästi vanhempien sisarusten tai ikätovereiden puheita.

Kuitenkin alle kouluikäiset lapset ovat vielä varsin tietämättömiä seksuaaliasioista verrattuna kouluikäisiin.

Seksuaaliselta vaikuttava käyttäytyminen voi olla lapselle innostavaa tai rauhoittavaa, oman kehon tutkiskelua, sosiaalisten taitojen harjoittelua ja mielihyvän kokemisen opettelua.

Joskus käyttäytyminen taas viestii jostakin stressiä aiheuttavasta asiasta lapsen elämässä.

Vaikka käyttäytyminen olisikin seksuaalissävytteistä, tämä ei useimmiten tarkoita, että sen taustalla olisi kielteisiä kokemuksia nimenomaan seksuaalisuuteen liittyen.

2. MITÄ TIEDETÄÄN LAPSEN SEKSUAALISUUDESTA

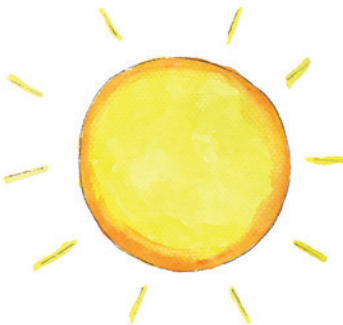
TUTKIMUSTIETOA

Tutkimusten mukaan suurin osa lapsista ilmentää omaa seksuaalisuuttaan jollakin tavoin.

Alle kouluikäisten lasten on havaittu olevan varsin kiinnostuneita seksuaaliseen kehitykseen liittyvistä teemoista, kuten wc-asioista sekä omasta ja toisen kehosta.

Suomalaisessa päiväkotilasten käyttäytymistä kartoittaneessa tutkimuksessa havaittiin seksuaalissävytteisten leikkien olevan varsin yleisiä.

Lapset ottavat yleisesti mielellään kehollista kontaktia toisiin, ovat kiinnostuneita seksuaalisuuteen ja sukupuolten eroihin liittyvistä asioista ja ovat mielellään alasti.

Omien sukupuolielinten koskettelu on tavallista ja normaalia.

Lapsi lopettaa, jos häntä kielletään, mutta toisaalta taas saattaa unohtaa kiellon helposti.

TUTKIMUSTIETOA

Lasten väliset tutkimusleikit toteutuvat yleensä suurin piirtein saman ikäisten sekä samassa kehitysvaiheessa olevien lasten välillä.

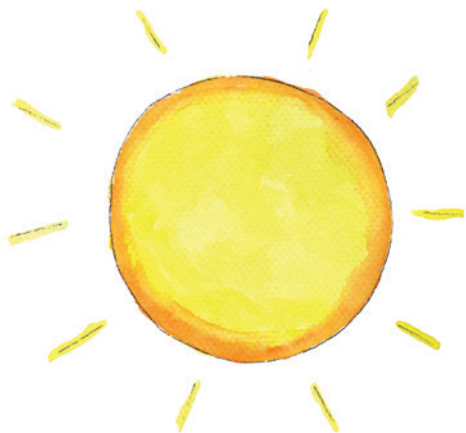
Tällainen tavallinen leikki on lapsista usein hauskaa tai kiinnostavaa.

Oleellista on leikkiin osallistumisen vapaaehtoisuus.

Jos lapsen leikki on ahdistunut tai hän pakottaa muita mukaan seksuaalissävyytteiseen toimintaan, tilanne vaatii selvittelyä.

Myös valtaosa aikuisista muistaa seksuaalissävyytteisiä leikkejä tai kokeiluja omasta lapsuudestaan.

Jos aikuiset saavat tietää päiväkotikiikosten lasten seksuaalissävyytteisistä leikeistä, niin lapset yleensä vähentävät niitä, tai ainakin leikkivät jatkossa todennäköisemmin aikuisilta salassa.

Aikuisten ei yleensä tarvitse ollenkaan huolestua lasten seksuaalissävyytteisistä tutkimusleikeistä tai lapsen omien sukupuolielinten koskettelusta.

Käyttäytymistä voi kuitenkin tarvittaessa ohjata sosiaalisesti hyväksyttyyn suuntaan ja kertoa lapsille mm., että omia sukupuolielimiä saa koskea omissa oloissa, mutta ei julkisesti.

LUONNOLLINEN JA TAVALLINEN KÄYTTÄYTYMINEN

0-4-vuotiaat

Tässä kuvattu 0-4-vuotiaiden käytös on tavallista, eikä siihen yleensä tarvitse puuttua mitenkään. Kuitenkin hyviä käytöstapoja opetetaan niin kuin muissakin asioissa eli mikä on sopivaa käytöstä ja missä.

Jo sikiöiden on havaittu koskevan sukupuolielimiään.

Vauvat tutkivat ja koskettelevat kaikkia kehon osiaan, mihin yltävät.

Omien sukupuolielinten koskettelu on tavallista ja normaalia vauvaiästä lähtien.

Vauvaiässä sukupuolielinten koskettelu on enemmän sattumanvaraista, kunnes se tulee tarkoituksenmukaisemmaksi lapsen kasvaessa.

Omien sukupuolielinten tarkoituksenmukainen koskettelu (unnuttaminen/itsetyydytys) lisääntyy iän myötä, mutta isompi lapsi oppii tekemään sen omassa rauhassa.

Pieni lapsi on tavallisesti utelias vähän kaikkea, myös omaa ja toisen kehoa kohtaan.

Pieni lapsi on kiinnostunut ja tutkii tyttöjen ja poikien välisiä eroja.

Noin 2-vuotias jo tavallisesti tietää sukupuolensa ja harjoittelee sitä, mitä tytöiltä ja pojilta odotetaan ja mitä he saavat tehdä.

Ihastumisen ja tykkäämisen ilmaiseminen esimerkiksi halailemalla, suukottelemalla ja toisen lähelle hakeutumisella on tavallista.

Pienen pojan pippeli voi jäykistyä itsestään tai kosketteluun kautta.

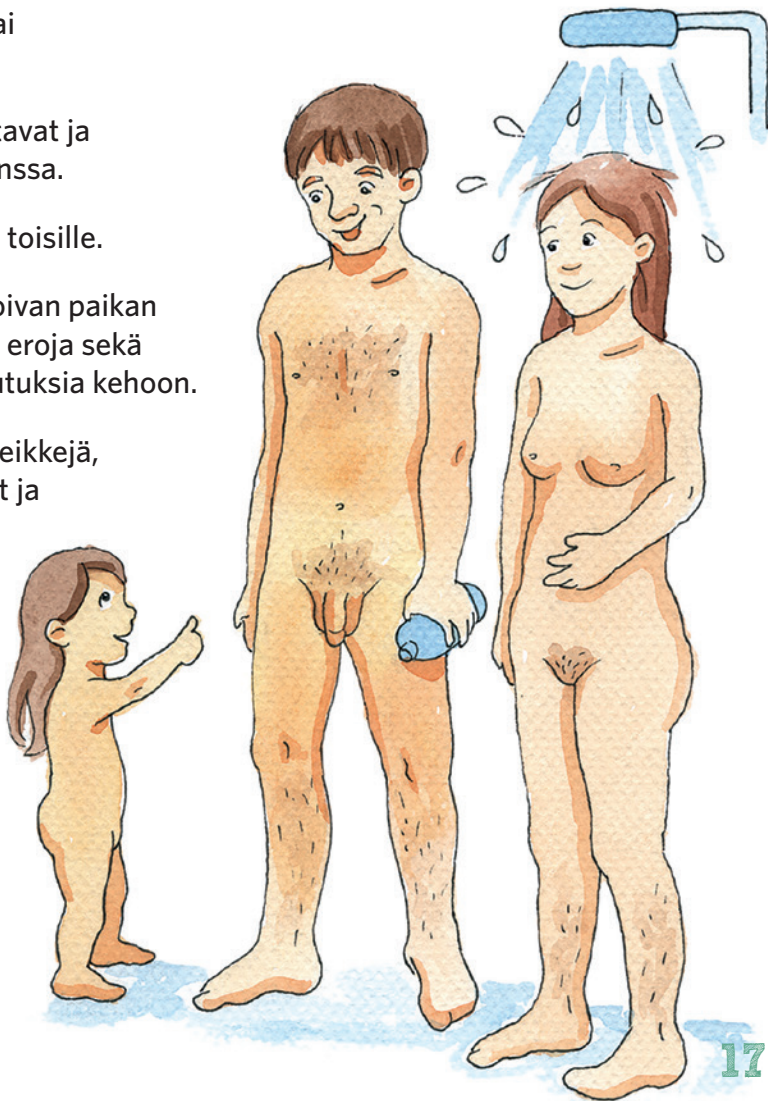
Lapsi voi hinkata alapäättään myös esineitä tai esimerkiksi toisia ihmisiä vasten.

Pottailu ja wc-asiat, pissa ja ulosteet kiinnostavat ja voi olla jännittävää mennä vessaan toisen kanssa.

Lapsi voi tykätä olla alasti ja esitellä kehoaan toisille.

Suomalainen saunakulttuuri tarjoaa lapsille oivan paikan oppia ja ihmetellä kehoa, sukupuolten välisiä eroja sekä iän tuomia muutoksia, kuten murrosiän vaikutuksia kehoon.

Pienet lapset leikkivät monenlaisia tutkimusleikkejä, kuten koti- ja lääkrileikkejä, joissa kokeilevat ja matkivat kaikenlaisia asioita ja teemoja, joita ovat nähneet tai kuulleet.

LUONNOLLINEN JA TAVALLINEN KÄYTTÄYTYMINEN

5-7-vuotiaat

Tässä kuvattu 5-7-vuotiaiden käytös on tavallista, eikä siihen yleensä tarvitse puuttua mitenkään. Kuitenkin hyviä käytöstapoja opetetaan niin kuin muissakin asioissa eli mikä on sopivaa käytöstä ja missä.

Yleisesti lapset tuntevat mielihyvää omien sukupuolielinten koskettelemisesta.

Unnutus/itseyydytys onkin tässä ikäryhmässä tavallista, esimerkiksi silloin, kun lapsi yrittää rauhoittaa itseään.

Erilaiset tutkimusleikit ovat yleisiä ja niihin voi liittyä seksuaalisuuden teemojen käsittelyä ja tutkimista.

Lapset voivat leikkiä esimerkiksi raskautta, synnytystä, häitä tai lääkärin vastaanottoa.

Leikeissä lapsi voi omaksua sukupuolirooleja ja sukupuolelle tyypillistä käyttäytymistä sekä peilata niitä omaan kokemukseensa.

Leikeissä lapsi voi tutustua kehon eri osiin ja vertailla omaa ja kaverin kehoa katselemalla ja koskemalla.

Lapset ovat kiinnostuneita tietämään asioista ja kysyvät, jos eivät ymmärrä.

- Lapsi voi puhua ja kysyä esimerkiksi:
mistä lapset tulevat,
miten lapsia tehdään,
miten saadaan tyttö- tai poikaystävä,
miten eläimet lisääntyvät,
miksi tytöillä ei ole pippeliä,
mitä aikuisen vaatteiden alta löytyy.

Lapsi voi käsitellä kuulemaansa, näkemäänsä, oppimaansa puheen lisäksi piirtämällä, muovailemalla tai muulla luovalla tavalla.

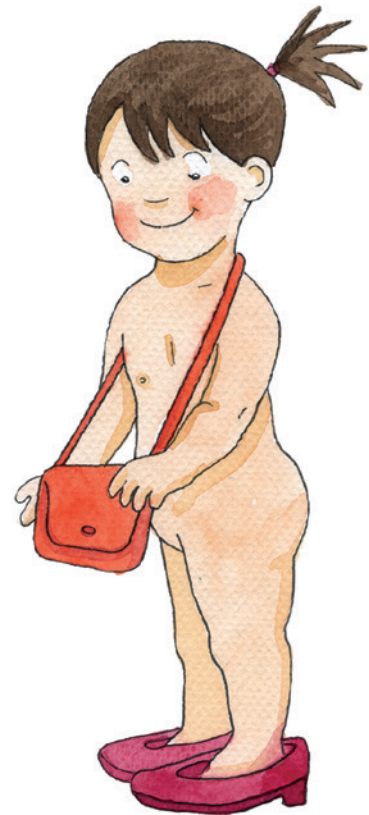
Lapsi voi tykätä ”rivoista” vitseistä ja sanoista sekä voi joskus matkia seksuaalisuuteen liittyviä ääniä, kuten voihkimista.

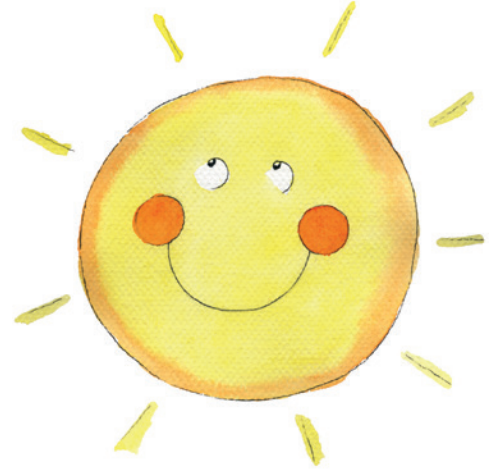
Lapsi piirtää usein myös sukupuolielimet ihmiskuviinsa.

Lapsi voi osoittaa kiinnostusta toista sukupuolta kohtaan, mutta toisaalta vastakkainen sukupuoli voidaan kokea vastenmielisenä.

Usein sukupuolella ei ole mitään väliä.

Lapsi voi olla kiinnostunut alastomien ihmisten kuvista.

Pojilla voi olla näkyviä erektioita itsestään tai silloin, kun he koskettelevat sukupuolielimiään.

Tämän ikäiset lapset matkivat usein vanhempia lapsia sekä aikuisia monissa asioissa.

Lapset harjoittelevat aikuisena olemista ja työstävät sitä muun muassa pukeutumalla ikäistään vanhemmalla tyyllillä (esim. minihame, aikuisten juhlatoppi, poliisin univormu), aikuismaisena tanssityylinä ja julkkisidolin käyttäytymistä jäljitellen.

Kun sopiva käyttäytyminen ja sen rajat käydään lasten kanssa selkeästi läpi, he tavallisesti ymmärtävät, mikä on suotavaa käyttäytymistä ja mikä ei. Tämä kannattaa selittää kannustavasti, välttäen lasten syylistämistä.

Tämän ikäiset pystyvät tavallisesti jo säätlemään käyttäytymistään ja esimerkiksi salaamaan ei-suotavaa käytöstä.

Seksuaalissävyytteisestä käyttäytymisestä kiinni jääminen voi tuntua nololta tai hämmentävältä, mutta ei kuitenkaan aikaansaa lapsessa voimakkaita vaikeita tunteita, kuten ahdistuneisuutta tai vihaa.

Toisinaan lapsi voi huomata, että juuri seksuaalissävyytteinen käyttäytyminen herättää aikuisen huomion, jolloin lapsi saattaa lisätä tällaista käyttäytymistä.

MILLOIN KYSYÄ NEUVOA JA OHJATA LAPSI AVUN PIIRIIN?

Lapsen seksuaalissävytteinen käyttäytyminen, joka huolestuttaa aikuisia, voi viestiä monista lapsen kokemista asioista.

Jos havaitset lapsella tällaista käyttäytymistä, syytä paniikkiin ei ole ja käyttäytyminen voi olla myös normaalia, joskin harvinaista käytöstä.

Tällainen käyttäytyminen on kuitenkin sellaista, joka voi myös kertoa haasteista lapsen elämässä. Siksi asia kannattaa ottaa puheeksi ja tarkastella avun tarvetta.

Kysy neuvoa ammattilaiselta ja ohjaa lapsi herkästi ammattiavun piiriin.

Tällä aukeamalla käydään läpi esimerkkejä käyttäytymisestä, josta kannattaa keskustella työkavereiden, esimiehen ja ammattilaisten kanssa ja tarvittaessa ohjata lapsi saamaan apua.

- Lapsi pyrkii leikeissä koskemaan muiden lasten sukupuolielimiä toistuvasti kielloista huolimatta.
- Lapsi kyselee toistuvasti esimerkiksi seksiin tai sukupuolielimiin liittyviä kysymyksiä, vaikka niihin on jo vastattu ikätasoisesti.
- Lapsi hakeutuu täysin tuntemattomien ihmisten syliin, pyrkii välittömästi halaamaan, pussailemaan, koskemaan rintoihin tai sukupuolielimiin.
- Lapsi selkeästi ahdistuu tai muuttuu pelokkaaksi fyysisessä kontaktissa pesu- tai nukkumistilanteissa.
- Lapsi matkii toistuvasti leikeissä esim. nukkien avulla aikuisten kaltaista seksuaalista käyttäytymistä, kuten yhdyntää tai suuseksiä.
- Lapsi riisuu itsensä alasti toistuvasti ja esittelee sukupuolielimiään tai takapuoltaan muualla kuin kotiloissa.
- Lapsella on ikätasoon nähden liikaa tietoa seksiasioista, tai lapsi haluaa katsoa seksuaalisia sisältöjä esim. internetistä.
- Lapsi piirtää aikuismaailman seksuaalisia sisältöjä, kuten erilaisia yhdyntäasentoja.
- Toistuva seksuaalissävytteinen leikki toteutuu selvästi eri-ikäisten tai eri kehitysvaiheissa olevien lasten välillä.

Lapsen seksuaalissävytteinen käyttäytyminen:

- On niin toistuvaa, että se vie aikaa ja energiaa muilta elämäalueilta.
- On ilotonta ja siitä puuttuu spontaanius.
- Ohjauksesta tai kielloista huolimatta jatkuu, koska lapsi ei osaa tai pysty lopettamaan sitä.

KÄYTTÄYTYMINEN, JOKA VIITTAÄ OIREILUUN

Tällä aukeamalla käydään läpi esimerkkejä käyttäytymisestä, joka jo selkeästi viittaa oireiluun. Tilanteeseen tulee puuttua ja lapsi tarvitsee apua.

Toistuva seksuaalissävytteinen käyttäytyminen, jossa:

- Lapsi yrittää saada muita mukaan seksuaaliseen toimintaan, jopa pakottamalla tai painostamalla.
- Lapsi puhuu haluavansa seksuaalisia tekoja toisen lapsen kanssa, pyrkii riisumaan toisten vaatteita, yrittää antaa kielisuudelmia tms.
- Lapsi pyytää aikuista tekemään itselleen seksuaalisia tekoja tai pyrkii tekemään niitä aikuiselle.
- Lapsella on väkivaltaisia seksuaalisia sisältöjä puheissa, teoissa tai piirustuksissa.
- Käyttäytymiseen tai puheisiin sisältyy toistuvasti teemana jokin ikätasoon kuulumaton aikuisseksiin liittyvä asia, kuten suuseksi, anaaliseksi, porno jne.
- Lapsella on jatkuvaa ja pakonomaista itsetyydytystä.
- Lapsi satuttaa itseään sukupuolielimiin.
- Lapsi yrittää työntää esineitä omiin tai toisten sukupuolielimiin tai takapuoleen.
- Lapsi yrittää toistuvasti laittaa suutaan omiin tai toisten sukupuolielimiin.
- Lapsi on hyvin pelokas tai vihainen, kun seksuaalisuuteen liittyviä aiheita tulee esiin muiden lasten leikeissä tai keskusteluissa.

Tällöin käyttäytyminen:

- On pakonomaista, ilotonta ja niin toistuvaa, että se vie paljon aikaa muulta toiminnalta.
- Herättää selvästi huolta muissa lapsissa sekä aikuisissa.
- On selkeästi muita häiritsevää ja tunkeilevaa.
- Aiheuttaa lapsessa itsessäänkin ahdistusta, pelkoa tai vihaa.

Lapsen mahdollisten oireiden äärelle ei kannata jäädä yksin.

Kyseessä on tunteita herättävä huoli ja se, että jaat pohdintasi työkavereidesi kanssa, takaa sinulle laajemman näkökulman ja kokemuksen sekä turvallisemman työympäristön.

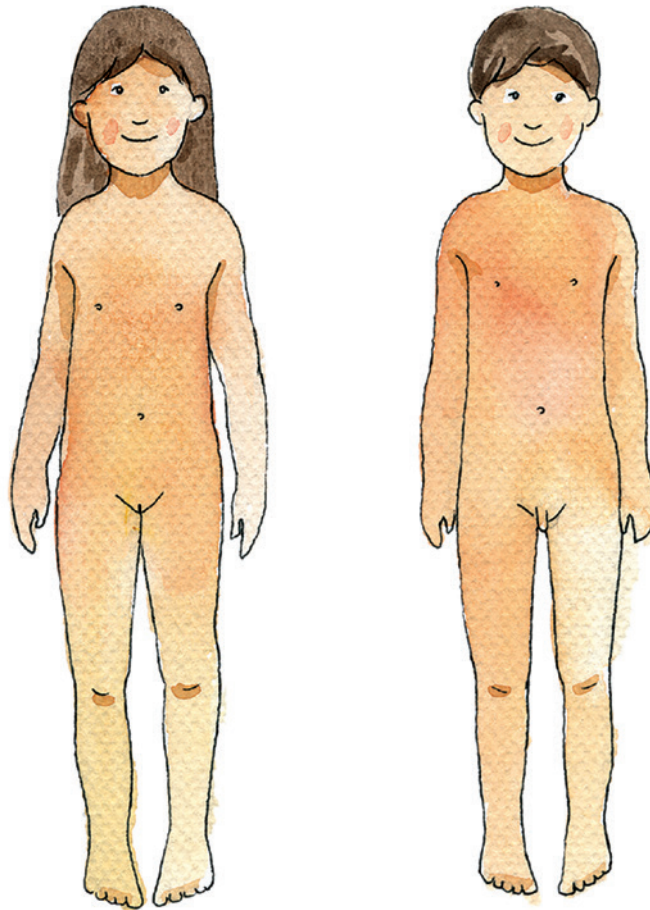
Ammattilaisten konsultointi taas takaa sen, että tilanne tulee arvioitua tarkoituksenmukaisesti ja lapsi sekä perhe saavat tarvitsemansa avun.

Toimintasuosituksia käydään tarkemmin läpi seuraavilla sivuilla.

3.

OPETELLAAN PUHUMAAN SEKSUAALISUUDESTA

MITEN REAGOIDA JA TOIMIA KUN LAPSEN KÄYTTÄYTYMINEN HUOLESTUTTAA

Rauhallinen suhtautuminen on paras tapa reagoida, vaikka tilanne voi herättää huolta ja monenlaisia tuntemuksia

Puhuminen on kaiken A ja O

Seksuaalisuuden teemat voivat tuntua haastavilta ottaa puheeksi, mutta:

- Varhaiskasvatuksessa avoin keskustelu työkavereiden kanssa takaa turvallisen työympäristön, jossa ei jäädä yksin.
- Puhuminen lasten kanssa takaa heille turvallisen kasvun ja sen, että he saavat totuudenmukaista tietoa asioista.
- Ammattilaisten konsultointi takaa sen, että lapsi saa tarvittaessa asianmukaisen tuen ja hoidon.

Varhaiskasvatuksessa työkavereilta voi kysyä, ovatko muut huomanneet vastaavaa?
Miten he tilanteen näkevät?

Esimieheltä voi kysyä toimintatapojen ja tilanteeseen puuttumisen keinoista.

Lasta voi tukea rauhoittamalla ja estämällä turvallisesti lapsen häiritsevä tai pakonomainen käytös.

Lapselle voi kertoa, että näin ei voi eikä saa tehdä.

Lapselle voi myös selittää, miksi näin ei voi tehdä, esim. käytös häiritsee tai satuttaa muita.

Ota puheeksi!

Se takaa sinulle turvallisen työympäristön ja lapselle tarvittavan avun.

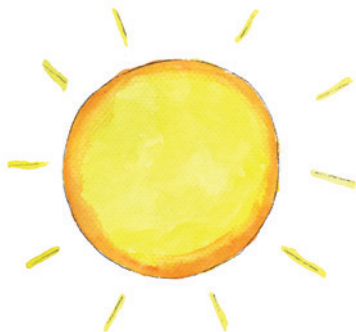
Ota rohkeasti yhteyttä aihepiirin asiantuntijoihin, kuten lasten ja nuorten oikeuspsykologian ja -psykiatrian yksiköihin sekä alueen perhesosiaalityön tai lastensuojelun työntekijöihin ja kerro huolesi ja havaintosi:

- Lasten ja nuorten oikeuspsykologian ja -psykiatrian yksiköissä on asiantuntemusta lapsen seksuaalisesta kehityksestä ja siitä, milloin on syytä epäillä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä.
- Perhesosiaalityössä ja lastensuojelussa on asiantuntemusta arvioida tilannetta, tunnistaa ja puuttua.
- Näitä tahoja voi konsultoida hyvin myös kertomatta lapsen henkilötietoja.
- Näihin tahoihin voi olla yhteydessä myös ennen vanhempien informoimista.
- Näiltä tahoilta saa toimintaohjeita esim. lastensuojeluilmoituksen tekoon.

Pohdi, tarvitaanko yhteistyöpalaveria, johon osallistuu useampia lapsen tuntevia henkilöitä omalta työpaikalta ja yhteistyötahoilta

On hyvä sopia, mikä taho vie asiaa eteenpäin:

- Tarvitseeko lapsi ja perhe ohjausta esim. perheneuvolaan tai lastenpsykiatrialle?
- Tarvitseeko perhe lastensuojelun tai perhesosiaalityön palveluita?

Lapsella on oikeus turvaan ja suojaan sekä avun saantiin tarvittaessa.

MITEN LAPSEN KAUTTA VOI SELVITTÄÄ TILANNETTA

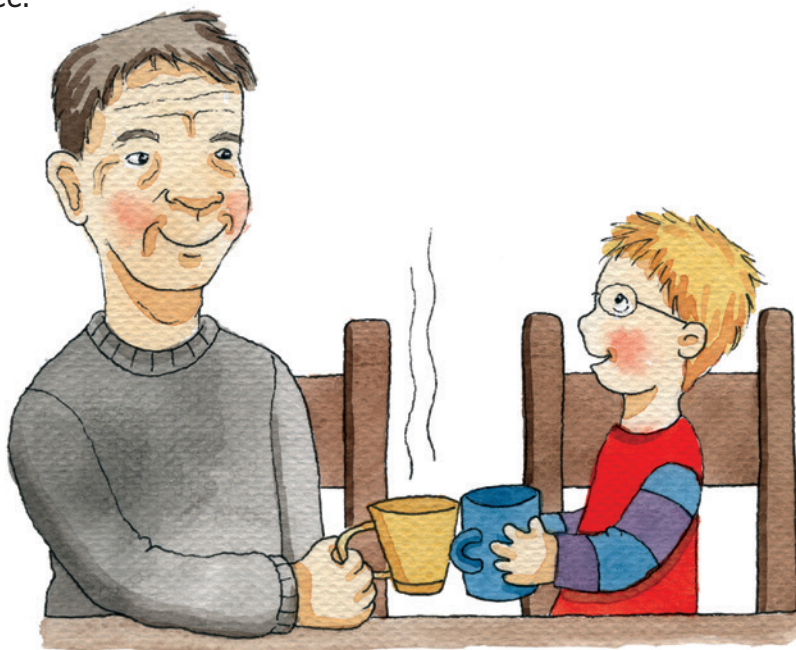
Seksuaalissävytteisestä käyttäytymisestä voi olla vaikea puhua lapsen kanssa. Voi tulla mieleen mm. Mitä sanoja käytän? Miten suhtaudun?

Tärkeää on pysyä rauhallisena, vaikka lapsen käyttäytyminen näyttäisi ikätasoon kuulumattomalta ja herättäisi huolta.

Lasta tai perhettä ei tule syyllistää, vaan pyrkiä kiinnostuneena selvittämään, mitä lapsi käyttäytymisellään viestii ja minkälainen tilanne perheessä on sillä hetkellä.

Jos lapsella on runsaasti ikätasoon kuulumatonta tietoa, voi olla hyvä kysyä, mistä hän tietää niin paljon asioita.

Tärkeää on kuunnella lapsen ajatukset ja kirjata ne ylös sanatarkasti, sillä tavalla kuin pieni lapsi ne ilmaisee.

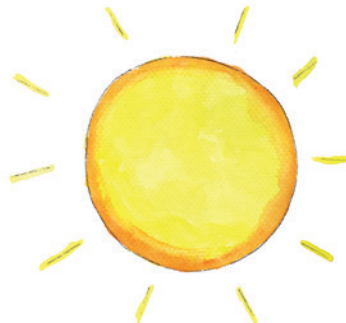
Keskustelussa lapsen kanssa tulee välttää johdattelevia kysymyksiä, joissa itse olettaa jotakin tapahtuneen ja joissa itse tuo lapselle esiin, kuten paikkoja, henkilöitä, tapahtumia, kokemuksia jne.

Esimerkkejä johdattelevista kysymyksistä, joita tulee välttää (Älä kysy näin):

- Sinulle on varmaankin tapahtunut kotona jotain ikävää?
- Onko henkilö X opettanut tekemään noin?
- Onko joku koskenut sinua housujen alle?
- Se mahtoi sattua ja tuntua ikävältä?

Esimerkkejä avoimista kysymyksistä, joita tulee suosia (Kysy näin):

- Kerro minulle siitä.
- Mitä tarkoitat tuolla puheella?
- Mistä tiedät tuollaisen asian?
- Mistä sinulle tuli mieleen tehdä tuollaista/piirtää tuollainen?
- Mitä tässä piirustuksessa tapahtuu?

*Kerro siitä,
minä kuuntelen?*

LAPSEN SEKSUAALISEN HYVÄSIKÄYTÖN EPÄILY

Lapsen toistuva seksuaalissävytteinen käyttäytyminen tai puheet saattavat herättää huolen myös siitä, voiko taustalla olla seksuaalista hyväksikäyttöä.

Tällöin on tärkeää, ettei jää asian kanssa yksin, vaan on hyvä konsultoida asiaan perehtyneitä viranomaisia.

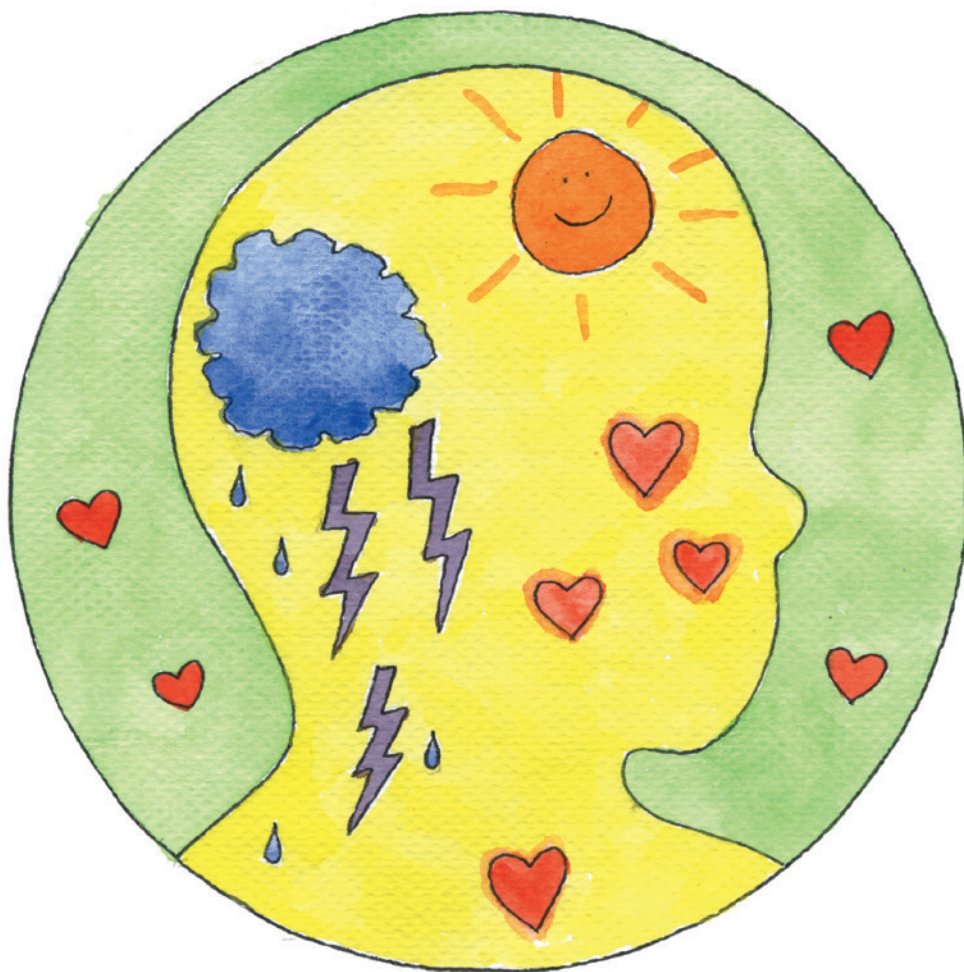
Lasten ja perheiden parissa työskentelevien henkilöiden on viivytyksettä velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus sekä rikosilmoitus poliisille, mikäli herää epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

- Lastensuojelulain 5 luvun 25 §:n mukainen velvollisuus ilmoittaa asiasta poliisille salassapitosäädösten estämättä.
- Jo epäily riittää ilmoituksen tekemiseen, asiaa ei voi eikä pidä selvittää itse.

Seksuaalisen hyväksikäyttöepäilyn kohdalla poliisiin ja lastensuojeluun kannattaa olla yhteydessä ennen vanhemmille ilmoittamista.

Lapsen spontaanit puheet ja lapsen kanssa käydyt keskustelut tulee kirjata ylös sanatarkasti, myös siltä osin, mitä ja miten lapselta on asiasta kysytty.

Asian selvittäminen ja vastuu selvittelystä tulee siirtää asiaan perehtyneille viranomaisille heti, kun epäily seksuaalisesta hyväksikäytöstä on herännyt.

Paikkoja, jotka antavat konsultaatioapua:

- Lasten- ja nuorten oikeuspsykologian ja -psykiatrian yksiköt
- Lastensuojelu
- Poliisin konsultaatiopuhelimet
- Kasvatus-, lasten- ja perheneuvolat

Nettisivuja:

- Helsingin Yliopistollinen sairaala (HUS): Lapset, seksuaalisuus ja hyväksikäyttö
- Käypähoito: Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkiminen
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- Pelastakaa Lapset (PeLa)
- Hyvä kysymys, Väestöliitto: Lapsi ja seksuaalisuus
- Sateenkaariperheet
- Transtukipiste

Jos lapsi selkeästi puhuu itseensä kohdistuneesta seksuaalisesta teosta, on lapsen tai perheen parissa työskentelevällä henkilöllä lain edellyttämä velvollisuus tehdä välittömästi sekä lastensuojelu- että rikosilmoitus.

On hyvä muistaa, että vaikka lapsen seksuaalissävytteinen käyttäytyminen olisi toistuvaa ja huolestuttavaa, niin valtaosa näin käyttäytyvistä lapsista ei ole joutunut seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi.

Tavallisimmin lapsen käyttäytymisen taustalla on muita todennäköisempiä syitä.

Seksuaalissävytteisen käyttäytymisen taustalla voi olla jokin muu stressiä, ahdistusta tai turvattomuutta aiheuttava seikka, kuten muutto, vanhempien ero, fyysinen- tai henkinen väkivalta, altistuminen seksuaaliselle materiaalille tai neurologiset syyt.

Esimerkkejä:

1. 3-vuotias tyttö yrittää koskea saman ikäisen pojan sukupuolielimiä
 - Käyttäytyminen on aivan normaalia, mutta on hyvä rauhallisesti ohjata tyttöä ja sanoa esim. "Sinulla on pimppi ja pojilla on pippeli. Ne ovat jokaisen omia kehon osia. Sinä voit koskea itseäsi housujen alle, mutta älä koske toisen housujen alle. Kun kosket itseäsi pimppiin, tee se omassa rauhassa esim. peiton alla tai kotona omassa huoneessa".
2. 6-vuotias poika käyttäytyy toistuvasti seksuaalisesti, mm. matkii yhdyntäliikettä ja suuseksiä, yrittää jatkuvasti saada muita mukaan leikkeihin, joissa mm. riisuu toisia ja pyrkii antamaan kielisuudelmia. Toiminta on ilotonta, jatkuvaa, eikä poika pysty lopettamaan huomautuksista huolimatta.
 - Käyttäytyminen vie jo kohtuuttomasti energiaa muilta elämän osa-alueilta ja on monin tavoin häiritsevää. Tilanteeseen on hyvä puuttua. Ensin voi keskustella työkavereiden kanssa, ovatko muut havainneet samaa ja sitten on hyvä konsultoida muita viranomaisia asiasta, kuten lastensuojelua. Voi olla hyvä järjestää verkostopalaveri, johon osallistuu lasta tuntevia henkilöitä. Tarvittaessa on hyvä konsultoida mm. poliisia tai lasten ja nuorten oikeuspsykologian yksiköitä.
 - Käyttäytymisen taustalla voi olla monenlaisia tekijöitä, kuten jotain pitkäaikaista stressiä aiheuttavaa kuormitusta, neurologista pulmaa, altistumista ikätasoon kuulumattomalle materiaalille, seksuaalisen hyväksikäytön kokemus jne.
3. 6-vuotias tyttö pukeutuu mielellään ikäistään vanhemman tavoin, tanssii ja liikehtii keimailevasti. Puhuu myös poikaystävästä ja naimisiinmenosta.
 - Käyttäytyminen on ikätasoaista ja normaalia. Mallia on saatettu ottaa isosiskosta tai vaikka julkkisidoleista.

4. 5-vuotias tyttö puhuu seksistä ja leikkii nukeilla laittaen ne päällekkäin. Hänellä on yksityiskohtaisia kysymyksiä näihin aiheisiin liittyen ja aihepiiri näyttää pyörivän hänen mielessään, vaikka kysymyksiin on jo vastattu ikätasoisesti.
- Aihepiiri on jostain syystä jatkuvasti tytön mielessä ja häneltä voi kysyä, mistä sinulle tuli mieleen leikkiä tuollaista/puhua tuollaisesta?
 - Työkavereilta voi kysyä, ovatko he havainneet samaa ja mitä mieltä he ovat tytön käyttäytymisestä ja puheista.
 - Tyttö on saattanut nähdä jotain ikätasoon kuulumatonta materiaalia, kuten pornoa tai kuulla esimerkiksi isompien lasten puheita.
 - Tilanne kaipaa lisäselvittelyä.
5. 4-vuotias poika pyrkii samaan aikaan wc-tiloihin muiden kanssa ja haluaa tietää, mitä muiden vaatteiden alta löytyy. Hän myös juttelee mielellään ”kakka- ja pissajuttuja sekä pimppi- ja pippelijuttuja”.
- Käyttäytyminen on ikätasoa ja normaalia etenkin, jos se on uteliasta ja iloista, eikä siitä muodostu lapsen elämän keskeinen sisältö.

Meidän aikuisten on hyvä tuntee lapsen seksuaalinen kehitys. Silloin voimme parhaalla tavalla tukea sitä. Lapset ovat kiinnostuneita seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Seksuaaliseen kehitykseen liittyy lapsilla usein myös uteliasta ihmettelyä, kysymyksiä tai käyttäytymistä. Lapsen seksuaalissävytteinen käytös voi herättää meissä aikuisissa hämmennystä. Joskus herää huolikin. Tästä tietovihosta saat tietoa lasten tavallisesta kehityksestä ja käytöksestä. Löydät tietoa myös sellaisesta käyttäytymisestä, josta kannattaa kysyä neuvoja asiantuntijalta.

Sini Vehkaoja | psykologi, seksuaaliterapeutti
Raisa Cacciatore | lastenpsykiatri, asiantuntijalääkäri
Susanne Ingman-Friberg | kättilö (YAMK), perheasiantuntija

Kuvat | Minna Kähkönen
Taitto | Tiina Vaahtera

ISBN 978-952-226-200-4 (verkkojulkaisu)
ISBN 978-952-226-199-1 (painettu julkaisu)

